

ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՀՐԱՄԱՐԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՔԻ ԵՐԵՐԸ ԵՄ
ՄԱՐԻՆ 50 ԹԻՒՆ:

Բաժանորդագրին ԿԱՆԻՍԻՆ՝ Թուրքիոյ, Համար
տարեկան 50 դրշ, Ռուսիոյ Համար 5 ռուբլի,
ուրիշ երկիրներու Համար 12 ֆր. — Վեցամեայ
բաժանորդագրութիւն եւս կ'ընդունուի:

Գաւառներէն դրամի տեղ Օսմանեան նա-
մակադրոշմ եւս կ'ընդունուի:

Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի. այնու-
հետեւ բաժանորդագրին չը վճարողը կը դադրի
թերթ ընդունելէ:

Մանուցման տողը 2 զուրուշ:

ԾԱՂԻԿ

Հ Ր Ա Գ Ի Ր

ԾԱՂԻԿԻ ՎԵՐԱԵՐԵՎԱԼԱԾԵՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ
ԱՆ ՏՅՈՐԷՆ-ՀՐԱՄԱՐԱՐԱԿԻՅ
ՅՈՒՆԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ
Պոլիս, Պաշէ-Գաթա, Շէյխ-ու-Իսլամ Խան
درعهاده باجه قوسنده شيخ الاسلام خاند
«زاغيك» غزاهى مديرى بالا قاشيان حوونان
S'adresser à
HOVNAN PALACACHIAN
Directeur du journal arménien « Dzaghik »,
Bahtché-Kapou, Chéikh-ul-Islam Han
CONSTANTINOPLE

40 Փարա

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 Փարա

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Գ. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 24

ՇԱԲԱԹ

26 ՅՈՒՆԻՍ 1893

ԽՐԱՍԳՐԱԳԵՏ Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

ԼԵԶՈՒԱՑ ՈՒՍՈՒՄԸ

Նիւթական ապրուստի թէ՛ մոտաւոր վար-
դացման համար երեք լեզուներ անհրաժեշտ
են մեզ այս երկրին մէջ: Այդ լեզուներն
են՝ մայրենի լեզուն, մեր երկրին լեզուն
ու Գաղղիերէն լեզուն: Փիլիսոփայական
մեծ ճշմարտութիւն մը յայտնելու երեւոյթ-
ութիւն ունիմք՝ արդեօք՝ Լաբալիսեան ճշմար-
տութիւն մը յայտնած պահուս... Ի՞նչ ալ
ըլլայ, պէտք է խոստովանիլ թէ այդ հա-
տարակ ճշմարտութիւնը շեշտելու պէտքն
ամենազգալի եղած է: Մեզ համար ամենա-
կենսական բան մըն է գիտնալ թէ լաւ
սորվելու ենք յիշած երեք լեզուներս, կամ
ինչ որ նոյն բանն է՝ մեզ համար ամենա-
կենսական բանն է գիտնալ թէ՛ մեր նիւ-
թական կեցութեան որպէս և մեր մոտաւոր-
ական վարդացման համար անհրաժեշտ ե-
ղող այդ երեք լեզուներն ընդհանրապէս
ազէկ չենք սորվեցներ մեր վարժարանաց
մէջ:

Մայրենի լեզուէն սկսինք. ի՞նչ կը սոր-
վեցնենք Հայերէնէն և ի՞նչպէս կը սորվեցը-
նենք Հայերէնը մեր տղայոց:

Քերականութիւն գոց ընել տալով, հա-
տընտիր ընթերցումներ թարգմանել ու
վերլուծել տալով, Գաղղիերէնէ գրաւար
կամ աշխարհարար թարգմանութիւններ ը-
նել տալով: Օր մ'ալ տղայոց ձեռք Միլտոն
կամ Բուրաստան կուտանք, երբ տակաւին
կենդանի լեզուաւ իրենց միտքը վայելուչ
կերպով, ի՞նչ կ'ըսեմ՝ ուղիւ կերպով բա-
ցատրելու անկարող են: Գաղղիոյ մէջ տա-
նակիւ տարեկան տղայ մը ուղիւ ու վայե-
լուչ կերպով կրնայ իր միտքը յայտնել գը-
րաւորապէս թէ՛ բերանացի կերպով, մինչ-
դեռ նոյն բանը շատ անգամ չեն կարող
դիւրաւ ընել կամ չեն կարող բնաւ ընել
մեր վարժարանաց չըջանաւարտք. — ո՛չ
մայրենի լեզուաւ՝ և ո՛չ Տաճկերէն ու Ֆը-
ռանսերէն լեզուներով:

Ասոր պատճառը մէկէն աւելի է:

Առաջին պատճառն այն է որ՝ հակառակ
երեւոյթին՝ ամեն ուսմունքէ աւելի՝ լեզուի
դաստաւու քիչ ունինք մեր մէջ: Լեզու մը
տեսականորէն ու գործնականորէն գիտնալը
պզտի բան չէ. Հայերէնի դաստաւու մը՝ որ
երկրորդական վարժարանի մը մէջ կ'ուսու-
ցանէ՝ պարտի հմուտ ըլլալ բաղդատական

բանասիրութեան, քաջամուտ ըլլալ հին
Հայերէնին, և աշխարհարար ու գաւառա-
բարբառ ինչ որ գրուած է՝ կարդացած ըլ-
լալ, չարագրելու կարողութենէն զատ,
Տեսլական շատ բարձր է, և գրեթէ չի-
րացածը առ մեզ, Սակայն ժամանակին պա-
հանջման կը պատասխանէ այդ տեսլականն:

Երկրորդ պատճառն՝ եղանակի պակա-
սութիւնն է: Մէթօտ չունինք, մեթօտ չը
գիտենք: Մէթօտ՝ գիտութեանց որպէս լե-
զուաց ուսման մէջ՝ կարճ ճամբան, դիւրա-
գոյն ճամբան է, մէկ բառով շաւիղն է:
Դժուարին — մանուածապատ ու խորդու-
բորտ — ուղիներէ երթալով, տղայոց մոտ-
ւոր ոյժերը կը տկարանան կը սպառին, և
նպատակին հասնելու անկարող կ'ըլլան: Աս-
տիճանական դասագրոց գործածութեամբ՝
կանոնաւոր ընթացքի մը խղճամտօրէն ե-
ռանդեամբ հետեւելով է, և ո՛չ դասագրիք
ու դասուղի փոխելով միշտ, որ գոհացու-
ցիչ արդիւնք մը ձեռք պիտի բերուի: Քե-
րականութեան դասագրքի համար ի՞նչ հե-
տեւելի տիպար՝ Պաշէի Պատմական քերա-
կանութեան ընթացքը, Գրելու համար ի՞նչ
սքանչելի եղանակ է յեւրոպայ գործադրուիլ
սկսած պատկերներու վրայ շարագրութեան
եղանակը, որուն վրայ գաղափար մը կու-
տայ մեզուաջան Սիմոն Գափամաճեանի Ծաղ-
կաքաղին նոր տպագրութիւնն: Այդ եղա-
նակն արդարեւ հրաշալի արդիւնքներ կու-
տայ:

Մայրենի լեզուին մէջ մեր տղայոց տը-
կար մնալուն մէկ պատճառն ալ՝ արհամար-
հանքն է՝ զոր ունինք մեր Հայերէնին հա-
մար: Արհամարհելի կամ այսպէս իր բաներ
արդարեւ շատ ունինք մեր մէջ, այլ մեր
ամենայնաբար բաներէն են մեր հին լեզուն
ու մեր նոր լեզուն. ուսման իր ամենա-
զեւ յօրինուածոյն համար, երկրորդն ամեն
միտք արտայայտելու մասին արդէն իր ու-
նեցած ընդունակութեան համար: Գրաբա-
րի մէջ Եզնիկ ունինք. աշխարհաբարի մէջ
Մամուրեան:

Օսմանեան լեզուն, տիրող ժողովրդեան
լեզուն, պաշտօնական լեզուն, պետական
մասնագիտական վարժարանաց դասախո-
սութեան լեզուն, Օսմանեան լեզուն աւելի
ազէկ կը սորվեցնենք միթէ մայրենի լեզ-
ուէն: Թերեւս Օսմանեան լեզուին ուսու-
ցումը քառորդ դարու մը մէջ բոլորովին
կերպարանափոխ եղաւ. Ռեթիկ Հօճայէն
մինչեւ Աբիկեան՝ իր պանծալի սանն, այդ
լեզուին ուսումն անհամեմատ կերպիւ դիւ-
րացած է: Սակայն հոգ ալ կարգ մը նորու-
թիւններ, եւրոպական լեզուաց ուսուցման

համար գործածուած աշակրթական եղա-
նակներ դեռ մուտ պիտի գտնեն: Ուրա-
խակցութեան արժանի բան մ'է որ, Օսմ.
լեզուի հմուտը այսօր ինքզինքնին գովելու
տեղ՝ իրենց դասախոսութեանց մէջ Օսման-
եան լեզուին ճոխութիւնն ու ներդաշնա-
կութիւնը մանաւանդ կը դրուատեն, որպէս
և այդ լեզուաւ մասնագրող հեղինակներն
արձակագիր կամ քերթող՝ զորս իրենց կեն-
սագրութեամբ և իրենց գրական գործու-
նէութեամբ կը ծանօթացնեն ուսանողաց,
ինչ որ լաւագոյն միջոցն է լեզու մը սիրելի
կացուցանելու:

Գաղղիերէնի մէջ է որ խեղճութիւնն ա-
մենէն աւելի աչքի կը զարնէ: Իբրեւ մայ-
րենի լեզու՝ Հայերէնը գէշ ազէկ կը խօսին
ու կը գրեն մեր տղայք. Օսմանեանն ալ
քիչ մը պակաս յաջողութեամբ. սակայն
Գաղղիերէն երկու բառ իրարու քով բերե-
լու ու խօսք մը կազմելու համար արիւն
քրտինք կը մանեն մեր դպրոցականք ու
դպրոցաւարտք ալ յաճախ, և իրենց ար-
տասանած կամ գրած խօսքը դարձեալ Գաղ-
ղիերէն չէ: Տեղ տեղ հաղուազիւտ ձեռքն-
հաս ուսուցչաց շնորհիւ ուսանողք աւելի
կարողութիւն կը ստանան՝ մանաւանդ լե-
զուագիտութեան մասնաւոր յարմարութիւն
ունեցող ուսանողք. սակայն մեծագոյն մա-
սըն Հայ ուսանողաց՝ գոց ըրած ոտանաւոր-
ներուն զատ բաւ մը չեն կրնար արտա-
բերել: Մեր երկրորդական վարժարանաց
մէջ չըջանաւարտ ընելէ յետոյ, ծնողաց մէ-
ջէն ամենէն խելացիները նորէն դպրոց՝
Գաղղիացի դպրոց՝ կը զրկեն զաւակներն,
որպէս զի երկու խօսք իրարու քով բերելու
կարողութիւն ստանան: Ինչպէս որ կ'ընենք
մեր վարժարանաց մէջ, կուսմէս գոց ընե-
լով, Մօուսօ-Շուազի թարգմանելով, Տիալօ-
կը բերնուց սորվելով, Տիգրէ ընելով, ու
նոյն իսկ Գաղղիերէն լեզուաւ դասախօսու-
թիւն ընելով չէ որ տղայք Գաղղիերէն պի-
տի սորվին: Գաղղիերէն խօսելն ու գրելը՝
Գաղղիերէն խօսելով ու գրելով միայն պիտի
սորվի տղան:

Ժամանակ է որ դարման տանինք այս ցա-
ւալի կացութեան, ապա թէ ոչ լաւագոյն է
վերցնել Գաղղիերէնը մեր դպրոցներէն, ո-
րովհետեւ արդի միջոցներով՝ ձեռք բերած
արդիւնքն աննշան է: Գրեթէ բանի մը չը
ծառայէր: Կամ աղօթելու է որ վերնատան
հրաշքը պարբերաբար նորոգուի. կամ խոր-
հելու, մանաւանդ թէ գործադրելու է այն
միջոցներն, որոնցմով մեր վարժարանաց մէջ

տղայք իրապէս Գաղղիերէն պիտի կրնան սորվիլ:

Ուսմանց յայտագիրներուն մէջ անտարակոյս գիտութիւնն առաջին տեղը պարտի գրաւել: Այլ քանի որ լեզուն գործիքն է՝ որով մարդ իր գիտութիւնը պիտի յայտնէ և միջոցն՝ որով գաղափարներ կը ստանանք, պէտք է խնամք տանիլ — մանաւանդ մեր երկրին մէջ՝ որ լեզուն ապրումսի միջոցն է շատ անգամ, — պէտք է մեծ խնամք տանիլ որպէս զի լեզուներն հիմնապէս ուսուցողն են: Եզովբոս, զոր մուցած ենք, շատ կանուխէն ըրած է այս յանձնարարութիւնն:

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՆՅԱՆ

Հ Ա Ռ Ա Թ Ը

Քօլէրան դարձեալ երեսան կլաւ Եւրոպայ և Ասիոյ զանազան կողմերը. միայն թէ այս անգամ աւելի բժշկական գիտութիւնը կ'ըրազի անով քան ժողովուրդները. իւր երբեմնի ազդած սարսափին տարտամ յիշատակն հազիւ կ'արթննայ մեր մտքերուն մէջ, այնքան բարեմայն է նա վերջին տարիներս:

Հազիւ պատանի հասակիս մէջ պատահած 1865ի քօլէրան կ'երեւակայեմ և կը բազդատեմ այժմեանին հետ. 65ին, ուր որ երեւեցաւ նա, բնակչաց մէկ հինգերորդն առաւ ու գնաց. հիմա՝ ուր որ կ'երեւի, հազարին միոյն և և թ կեանքը կը զրաւէ. բժիշկ ըլլալու էի ըսելու համար թէ. ու է հիւանդութիւն՝ յաճախ մի և նոյն միջավայրի մէջ երեւալով՝ կը կորուսէ իւր մահացու և սաստկութեան ոյժը. Հին Ժամանակներ բորբոսութիւնն ալ, ուրիշ ախտեր ալ այս վիճակն ունեցած են:

Ինն տարիէ ի վեր Եւրոպական այլ և այլ երկիրներու մնայուն հիւրն եղած է քօլէրան, և ալ՝ հանրային միտքն այն տեղ ոչ սարսափով կը գիտէ զայն, ոչ ալ, մինչև իսկ, ուրիշ մահառիթ ու տարափոխիկ հիւանդութեանց վրայ առաջնութիւն կուտայ անոր. ի Մարսիլիա նոյնքան անձ կը մեռնի՝ երբ քիմիսի համաճարակը կայ, որքան կը մեռնի՝ երբ քօլէրան ինքզինք կը ցուցնէ:

Բարեբաղդաբար մեք, Պոլսեցիք, լրագիրներէ միայն կը տեղեկանանք թէ զմեզ չըջապատող երկիրներ վարակեալ են այդ ախտիւ, որ, որքան ալ թեթեւ լինի, դարձեալ զոհեր կը պահանջէ և ոչ ոք գիտէ թէ որո՞ւ կրնայ վիճակիլ զոհ լինել: Եւ երբ այս անգործ ու ապահով կացութիւնը վեհափառ Սուլթանին իմաստուն և ազդու տնօրինութեանց շնորհիւ կը վայելենք, անհնար է որ մեր ամէնուն կենաց Սրթուն Պահպանին որտաղին շնորհակալութիւն ու երախտագիտութիւն չյայտենք ամէն առթիւ:

Ոչ հնչնուք, ոչ ալ երկիւղ ունիմք քօլէրայէն: Այդ աներես հիւրին դէմ, մեր դռներն ամուր գոցուած են ու

պահպանուած: Զայրութի ժամեր է որ կ'անցունեմ և կը վախնամ որ այդ այժմ զայրոյթը փնասէ առողջութեանս. — կը հարցունէք զայրութիս պատճառը. — ըսեմ: Կաթնավաճառէն կաթ կը գնեմ. առաւօտուն կանուխ մարդը խաչը կը հանէ և կաթը կը ընու ծառային մատուցած ամանին մէջ. Գիտէ՞ք, անխառն կաթ և ճիշդ մէկ օխա. մարդը խաչ ալ հանեց, կարելի է իւր անկեղծութեան և ուղղութեան վրայ կասկածիլ. բայց կանայք մեզմէ խորամանկ են. կաթը կը կշռուի. 50 տրամ պակաս. կաթնաչափ գործիքով կը փորձուի, 150 տրամ չուր խառնուած: — Յաջորդ օրը կաթնավաճառը կ'երգնու թէ տուած կաթն անխառն էր և ճիշդ մէկ օխա կը կշռէր... 2է՞ք զայրանար:

Կաթնավաճառէն յետոյ բանջարաւաճառը կուգայ. բանջարեղէն կը գնեմ. և ալ՝ կ'սկսիմ պատրաստուիլ անէն գուրս ելնելու. ձայն մի հաներ, կ'ըսէ, տիկիննս, սա մարդը (բանջարավաճառը) դէմի կնոջ բան մը կը խօսի մեր վրայօք, մոտիկ պիտի ընեմ. վայրկեան մը յետոյ՝ յուզուած՝ կը կոչէ զինքը և «Աներես, կ'ընէ, ի՞նչու 50 տրամ պակաս տուիր». — մարդն՝ ափ ի բերան՝ ներողութիւն կը խնդրէ և կ'ամբողջայնէ պակասը. այս բարի վաճառականն ալ մեր յոյն գրացուհոյն կը գովէր իր ուղղութիւնն յարելով թէ ուրիշին պակաս կը կշռէ, բայց իրեն՝ ճիշդ. և կը յայտնէր որ 50 տրամ պակաս տուած էր մեզ:

Քիչ յետոյ գուրս կ'եկնեմ տնէն. հազիւ 50 քայլ հեռացած, ծառան կը մօտենայ և տուն կը հրաւիրէ զիս. ալ եւել եղաւ: Տուն դառնալու էր. տիկինս կը հարցունէ թէ լաւ քննած էի երեկ երեկոյ գնած միսս. — ապահով եղիր, կ'ըսեմ, մնաճառը պատուաւոր մարդ մը կ'երեւնար. մանաւանդ նշանն ալ վրան է. — ի՞նչ կ'ըսես, այս նշանը կարուած է. — հէ՞, Տարակուսիլ հնար չէր, մնաճառը պատուաւոր, բայց նշանն ալ կարուած էր. խարուէր էի. — միսն ետ կը տանիմ. կը կարծէի մնաճառն ալ ամօթահար պիտի մնայ բանջարավաճառին պէս և գործը դիւրաւ պիտի կարգադրուի. մեր պատուաւոր վաճառականը պնդեց սակայն թէ նշանը նոյն կենդանիին էր և փրթած ըլլալուն ստիպուած էր կարել. սպառնացայ թաղապետութեան պաշտօնէից իմաց տալ և խանութը գոցել. գործը կը ծանրանար... ուրիշ միս տուաւ և հաճեցուց զիս գործիս երթալ:

Շողեհնաւ կը մտնեմ Պոլիս երթալու. գործերու վրայ խորհելու, միտօք կարգադրութիւններ ընելու շատ յարմար է առաւօտեան շողեհնաւային ճամբորդութիւնը, մանաւանդ երբ առանձին կը մնայ մարդ, այնպէս կ'ընեմ:

աղի ջուրին վրայէն թեթեւ իմն սահող զեփիւռին հանդէպ կը նստիմ և ահա ահամայ միտքս կուգան կաթնավաճառը, բանջարավաճառը, մնաճառը, ի՞նչպէս այս մարդը, խաչ հանելու պահուն ջրախառն կաթ կը վաճառէ իբրեւ զուտ, և 50 տրամ ալ պակաս կուտայ. ի՞նչպէս միւսը, ծեր մարդ, չը խղճար երկու օխային մէջ 50 տրամի գողութիւն ընելու, և իւր ուղղամտութեան հաւաստիքը կ'ընծայէ դրացուհւոյս. հապա սա մնաճառն՝ որ իբր թանձրացեալ պարկեշտութիւն կը ներկայանայ իր յաճախորդաց. չը զայրանամ, այս որքան զեղծումն վստահութեան. ու կը յիշեմ թէ, մանաւանդ կաթնավաճառներուն այս խաբէբայութեանց մասին, շատ խիստ է փրանսական օրէնքը. եթէ անոնցմէ մին կաթին մէջ չուր խառնէ, 25 կամ 50 փրանք տուգանք կը վճարէ, խանութը քանի մ'օր գոց կը մնայ. իր յանցանքն և կրած պատիժը ծանուցանող տպեալ թուղթ մը կը փակցուի խանութին վերայ, ինքն ալ ստիպեալ է իւր կաթին ամանով ու կշռով նստիլ խանութին առջեւ, որպէս զի հասարակութիւնը տեսնէ. իսկ բանջարավաճառները, ձկնավաճառներն և այլք քաղաքապետութեան անընդհատ հսկողութիւնը կը վայելեն:

Միթէ խաբէն աչքաբացութիւն չէ՞. ինչո՞ւ ծանրանանք իւր զճ կաթնավաճառին, բանջարավաճառին ու մնաճառին վրայ:

Քսան և վեց տարիէ ի վեր խղճիս վրայ կը ծանրանայ խաբէութիւն մը, զոր գործած օրս կարծեցի թէ նշանաւոր աչքաբացութիւն ըրած եմ. պատմեմ թէ ի՞նչպէս:

Հայրս ասուի Վաճառականի մը քով աչկերա գրած էր զիս. կը կարծէի թէ Բաղմիրի և չուհայի այլ ե այլ տեսակներուն ինչպէս գործուած ըլլալն և անոնց զանազան գներուն իրարմէ ունեցած տարբերութեանց պատճառներն ուսնելով, վարպետիս աչքը կը մոտենի և վարձքըս կ'աւելնար. զո՞ւր ջանք. նա իր գոգահութիւնը կը յայտնէր շատ անգամ և շարալիական քսան զրուչէն անդին չէր անցներ. ի՞նչ ընէի, ի՞նչպէս աչխատէի. յաճախորդները պոռալով կանչել, անոնց թեւէն քաշել, ապրանք հաւնեցնելու համար լեզուներ թափել, ասոնց ամէնքն ալ արժէք չունէին իր առջեւ. առեւտուրի մարդ պիտի չըլլան, կ'ըսէր. խուլ վէճ մը մէջերնիս. միտքս գրած էի իւր ուղածէն աւելին ըլլալ, առեւտուրի մարդ մը որ զինքն ալ զարմացնէ:

Օր մը անծանօթ ծեր գաւառացի մը մտաւ մեր վաճառատունը. վարպետըս ուրախութեամբ ցաթքեց տեղէն, գրկեց ու համբուրեց զինքը. «վայ, ամուճաս, բարե՛օվ եկար, նստէ՛ նայինք».

այս հօրեղբայրը քիչ ատենէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէր. այժմ պիտի մեկնէր իւր երկիրը. նոյն օրը եկած էր իւր եղբորորդւոյն մնալ բարով ըսելու և ասուի դնելու. — Ժօ՛, սա առաջին լուի չուխան բեր. — Անմիջապէս կը կատարեմ հրամանը. վարպետս այնքան ուրախ է որ կը համարձակիմ իւր առջեւ ժպտադէմը լալ. — կանգունը քանի՞ է, կը հարցունէ հօրեղբայրը. Ես որ գործունեայ երեւելու մարմանն ունէի և կը տեսնէի թէ վարպետս ո՞րքան յարգու սէր կը շնայէր անոր, առանց իրեն խօսք թողլու, փութացի ըսել. — յետուն և վեց զուրուշ երեսուն փարա. ճիշդ մէն մի կանգունին գրամագլուխը. (Եղբորորդւոյն հօրեղբորմէն չա՛հ կ'ընդունի՞), վարպետս այլայլած, զայրացած, ձեռքն առաւ ասուին, շօշափեց և — «անպիտան» ձրտաւ խօսքն ինձ ուղղելով, այս պատուական մարդը իմ հայրս կը սեպուի. ինչու այս անպիտան չուխան բերիր. Երեւակայեցէք չփութութիւնս. տեղէն ելաւ դնաց ուրիշ ծրար մը բերաւ, որմէ 25 կանգուն կտրեց տուաւ իւր սիրելի հօրեղբոր. իւրաքանչիւրը 70 զուրուշ հաշուեց և 1790 զուրուշ առաւ. իրարու հետ պագտուեցան եւ հօրեղբայրը մեկնեցաւ ծուռ ծուռ ինձ նայելով:

Պապանձեր էի. միայն թէ ասուին այդ ծրարը վերցունելու ատեն դիտեցի որ լուի չուխային երրորդ տեսակէն էր. և կանգունը մեղ կ'արժէր 42 զրշ. Այդ օրըն ուսայ թէ վարպետս ի՞նչ կը հասկընայ առևտուրի մարդ ըսելով. պէտք էր ինձ այս մասին յաջողակութիւն ցուցնել:

Առաւօտ մը կանուխ վաճառատունը կը բանաւ, կ'աւելւում, ամէն ինչ կտրելի կը դնեմ. դեռ վարպետս չէ եկած. Երեք անձինք ներս կը մտնեն. 30 կանգուն սեւ ասուի պէտք է իրենց. ծրար մը կը հանեմ, չին հանիր, երկրորդ մը, երրորդ մը, վերջապէս տասներորդ մը, վաճառատան ընտրելագոյն ասուին. որու կանգունը 75 զրշ. կ'արժէ մեղ: 90 զրշ. գին կը պահանջեմ. զարմացման աղաղակ մը կը փրթի յաճախորդներուն բերնէն. իննսուն զրշ. իրենք որոշած են 40 զրուշնոց ասուի գնել, բայց ցուցած ապրանքին ընտրութեան նայելով 50 զրուշ կուտան: Անկարելի էր համաձայնութեան մը գալ. Ի՞նչ պիտի ըսէր վարպետս, երբ վրայ հասնէր ու այս ապարդիւն տակնիւրայութեան ականատես ըլլար. պիտի յանդիմանուէի, գուցէ վռնուէր զիս. չըջակայ ասուի վաճառատանց մարդիկ աչքերնին խոշոր խոշոր բացած յաճախորդներս կը դիտէին և զանոնք որտալու համար դուրս ելնելուն կ'ապասէին. փայլակ մը կ'անցնի մտքէս. իբր թէ զայրացած ու խեղայեղ կը յայտարարեմ որ 50 զրշ էն պիտի տամ ապրանքը, փորձելու համար թէ իրօք գնող:

նե՞ր են, ակնթարգի մը մէջ՝ սեղանին վրայ դիզուած տասներակ ծրարներուն ներքեւիններէն միոյն չուխան գուրս կը քաշեմ, փայլուն չուխայ մ'որ 25 զրշ ի ապրանք եղած է. արագ արագ կը չափեմ 30 կանգուն և կիւլէ կիւլէ ըսելով կը կարեմ: Մարդիկն արդէն այնքան շատ ծրար չուխաներ տեսնելով, աչքերնին խաւարած, անկարող էին որոշելու թէ տուածս ստորի՞ն տեսակէ էր. ուրախութեամբ համբեցին 1500 զրշ. և չուխան առած մեկնեցան, ապահով լինելով թէ տղայ մը խաբած էին:

Վարպետս վրայ հասաւ, խոժոռ դէմքով դիտեց ծրարներու կոյտը. պատմեցի իրողութիւնը, սկսաւ ժպտիլ եւ «սանկ չէնքի շնորհքի եկուր որ մարդը լաւ» ըսաւ: Այս դէպքին վրայ շարաթականա 40 զրշ ի բարձրացաւ:

Այլ այս քաջագործութեան վրայ չը կրցայ ուրախանալ. խիղճս ահաւելի կերպով կը չարչարուէր, խռովայող երազներով կ'ընդհատուէր քունս. ո՞ւր մնացին Հոմեր, Պլուտարք, Ռօլէն որոց մէջ ուսած էի ուղղամիտ կեանքի վստմութիւնը: Վերջապէս որ մը փախայ վաճառատունէն, և երեք ամիս յետոյ վարժապետ եղած էի. փոքրիկ տղայքը սիրելու և անոնց բարիք ընելու մէջ փրնտրուեցի անխառն հաճոյքը. անմեղներու հետ անմեղ կեանք:

Այլ ընկերութիւնը կը շարունակէ վարել խաբկանաց կենցաղը, և առաւօտուն կաթնամկանաւէն սկսեալ որ ջուր կը խառնէ կաթին, մինչեւ երեկոյն՝ գինեպանը որ ջուր կը խառնէ գինւոյն՝ կը խաբեն զմեզ, կը խաբենք մէկմէկ մինչեւ ի դուռն գերեզմանին. ահա ամեն օր զիս զայրացնողը:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆՆԱՆ

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ ԲԺՇԿԻՆ

—

ՈՏՔԵՐԸ ՋՈՒՐԸ ԴՆԵԼ

— Կը ժպտիք, Տիկին, որովհետեւ կ'ուզեմ ձեզ բացատրել թէ ի՞նչպէս ոտքերը տաք ջուրը դնել պէտք է. լա՛ւ. հաճեցէք ինձ ըսել թէ ի՞նչպէս պիտի ընէք:

— Ագոր մէջ ի՞նչ դժուարութիւն կայ. Կոնքի մը մէջ տաք ջուր կը լեցնեմ և կ'ըստիպեմ Պօղոսը որ ոտքերը հոն դնէ:

— Այնտեղ կրնաք ապահով ըլլալ, Տիկին, թէ մեր ուղածին հակառակ արդիւնք յառաջ պիտի գայ. Պօղոսին ոտքերը ինչո՞ւ տաք ջուրին մէջ դնել կուտանք: Որպէս զի մարմնոյն հիւանդ մասին մէջ ժողովուած արիւնը ոտից կողմը գայ. արդ, մեր Պօղոս բարեկամը ջուրին չափազանց տաքութեան չը պիտի դիմանայ, պիտի կատղի որ զինքը խաշել կ'ուզեն, և իւր ծիրանի դէմքը պիտի ցուցնէ թէ արիւնը աւելի գլուխը ցաթկած է. Ուստի պիտի փութաք այն ատեն այդ չափազանց

տաք ջուրին մէջ պաղ ջուր լեցնել՝ դադարեցնելու համար: Ծիշդ հակառակն ընել պէտք էր. Նախ և առաջ ջուրն այնքան տաք ըլլալու չէ, որքը դիմանալու աստիճան միայն տաք. յետոյ քիչ քիչ տաք ջուր լեցնելու է մէջը, մինչեւ որ այն աստիճան տաք ըլլայ որ մարթը կարմրի: 15 վայրկեանէն աւելի պէտք չ'է դնել ոտքերը ջուրը. եթէ ոտքի վրայ կեցած կատարուի՝ աւելի ազդու կ'ըլլայ, բայց հիւանդին վրայ հսկել պէտք է, որպէս զի վրան մարեւելք չի գայ:

(Թարգմ.) Յ. Թ. Հ.

—

ՍՈՒՐԵՆՆԱՆ ԴԺՈՒՐԱԴԱՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Սովորական դժուարամարտութեան նըշանն է ճաշէն անմիջապէս կամ քանի մը ժամ վերջը ստամոքսին վրայ նեղութիւն մը, ծանրութիւն մը կամ նոյն իսկ ցաւ գգալ: Միեւնոյն ատեն հիւանդին գլուխն ալ կըրայ ցաւիլ, նաեւ սիրտը խառնուիլ և երբեմն ալ փսխել, աշխատելու կարողութիւն չ'ունենալ:

Ամենէն սովորական պատճառներն են՝ 1. անկանոն կերպով ճաշել, այդինքն որոշեալ ժամերու մէջ չը ճաշել. 2. չափազանց անուշեղէն կամ մանտիկ և ասոր նման բաներ (քացախը շատ ազդան, սոխ, եւն) ուտել. 3. ստիպաւարիւնութիւն. 4. որովայնի պնդութիւն:

Այս դանազան պարագայներու մէջ սովորաբար ստամոքսային հիւթը կը պակսի: Ստամոքսային հիւթ կը կոչուի այն հեղուկը զոր կ'արտադրէ ստամոքսն և որոյ պաշտօնըն է կերուածը մարսել, լուծել: Այս ստամոքսային հիւթը կը բաղկանայ ապիս բլոպիսիէ (թուզ րուհու) և բէքսինէ, ուստի և ստամոքսին արուեստական կերպով տալ պէտք է այս նիւթերն, քանի որ ու է հիւանդութեամբ պակսած են անոնք. Նախ ապիս բլոպիսիէ տանելու է (կէս գաւաթ ջուրի մէջ մէկ կաթիլ), զոր պէտք է խմել ճաշի միջոցին: Եթէ քանի մ'օրէն հիւանդին վիճակը չը բարւոքի, բէքսին ալ առնելու է (1—2 ֆաւէ, իւրաքանչիւրին մէջ 0, 25 սանդիկրամ բէքսին), զոր պէտք է առնել մեղէնէն անմիջապէս վերջը:

Աւելորդ է ըսել թէ դիւրամարտ կերակուրներ միայն ուտելու է (քիչ եփած հաւկիթ, քիչ եփած միս ոչխարի և եզի), խոզի, հորթի և երէի միս ուտել բացարձակապէս արգելեալ է: Եթէ դժուարամարտութիւն ունեցողը ցաւ ալ կ'զգայ, քանի մ'օր միմի. այն կաք ուտելու է (պաղ, տաք կամ դաղ, բայց միշտ առաջուց եռացած) երկու ժամը մէկ մը. եթէ ստիպաւարիւնութիւն կամ որովայնապնդութիւն ալ ունի, այս երկու հիւանդութիւններն յատուկ դեղերով դարմանել պէտք է:

Սովորական դժուարամարտութեան վրայ այսչափ. Ուրիշ առթիւ թերեւս խօսիմք նաեւ դժուարամարտութեան միւս պատճառներուն վրայ:

(Թարգ.) Յ. Թ. Հ.

Ընթացի Նախակրթութեան Տանկախօս Հայոց, Ա.ՌԱՋԻՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ, յօրինեց Սմբատ Դաւիթեան, Դ. տպագրութիւն. Դին 3 1/2 զրշ:

Ա Ր Ժ Ա Ն Ի Ք

Միջին դարու մէջ, Քասեղի պաշտօնա-կալներէն մին դաստիարակի մը պէտք կ'ու-նենայ իր միամօր որդւոյն համար. եկեղե-ցական մը Լը Սաթը կը յանձնարարէ իբր յարմար այս պաշտօնին. Լը Սաթ կը ներ-կայանայ պաշտօնակալին ապարանքը. զանի կ'առաջնորդեն սենեակ մը ուր թիկնաթո-ռի մը վրայ՝ հպարտ երեւոյթով՝ բազմած կը գտնէ պաշտօնակալը. սա՛ հետախոյզ ակնարկ մը նետելէ յետոյ Լը Սաթի վրայ՝ զանի հարցոյթորձ ընելու պատրաստուելով, հետեւեալ խօսքը կ'ուղղէ անոր. « Ազնու-կա՞ն ես »: — Ձէի կարծեր որ, կը պատաս-խանէ Լը Սաթ, դաստիարակ ըլլալու հա-մար ազնուական ըլլալու էր: — Այդ պայ-մանը, եթէ կ'ուզես, բացարձակապէս կարե-ւոր չհամարինք, կը յարէ նա. բայց դաս-տիարակին ազնուականութիւնը ո՛չ թէ մի-այն միասակար չէ, այլ և կարծեմ թէ վար-դապետութիւն մը աւելի ոյժ կ'ունենայ ազնուատոհմ վարժապետի մը բերնին քան անտոհմի մը բերնին մէջ »:

Պաշտօնակալին նկատմամբ ունեցած յարգանքը թոյլ չտար Լը Սաթի որ քրքիջ մը արձակէ այս վերջին բառերուն վրայ. ա՛յն-քան ծաղրելի կը գտնէ զանոնք: « Սակայն, կը շարունակէ պաշտօնակալը, եթէ ազնուա-կան չէք, զանց կ'ընեմ այդ պայմանը. կը բաւէ որ օժտեալ ըլլաք բոլոր յատկու-թիւններովն դաստիարակի մը զոր կը մը-տադրեմ դնել որդւոյս քով, որ թերեւս որ մը տեղս գրաւէ »:

— Ի՞նչ յատկութիւններով կը փափա-քէիք որ օժտեալ ըլլար այդ դաստիարա-կը, կը հարցնէ Լը Սաթ: — Կը փնտռեմ մէկը, կը պատասխանէ, որ մեծ մարդ ըլ-լայ, գիտնէ մարդ, Աստուծոյ և աշխար-հի մարդ միանգամայն: Պէտք է որ ամէն ձիւր իր վրայ միացնէ, որ տէր ըլլայ երկ-նային և աշխարհային գիտութեանց, քրիս-տոնականէն սկսեալ մինչեւ աստուածա-բանութիւն, և թուաբանութեան սկսեալ մինչեւ գրահաշիւ: Այսպիսի՝ վարժապետ մը ահա կ'ուզեմ. և, որովհետեւ արդար է որ այսպիսի արժանեաց տէր մէկը գիւրակ-եաց ըլլայ, անոր պիտի տամ սեղանս և յիստն բիողալ թոշակ »:

Լը Սաթ կ'սքանչանայ պաշտօնակալին առատաձեռնութեան վրայ, և համոզուած ըլլալով թէ ինք չէր բնաւ այն մանկավար-ժըն որուն վրայ այնքան կատարեալ դադա-փար մը կազմուած էր, կ'ենէ կը կանգնի աթոռակին վրայէն և կ'ըսէ. « Մնաք բարով Տէր, կը մաղթեմ որ կարող ըլլաք գտնել այն մարդը զոր կը փնտռէք. բայց՝ անկեղծ խօսելով, չեմ կարծեր որ գիւրին ըլլայ գտնել »:

Արդ, մեր դպրոցներուն դիւրին պիտի ըլլա՞ր արդեօք գտնել այսպիսի կրթիչներ, երբ անոնք՝ ոչ թէ պաշտօնակալին տեսու-թեանց, այլ կրթական նոր կազմակերպու-թեան(°) մը վրայ հիմնուելով, յանկարծ ել-նէին փնտռել այնպիսի՝ մշակներ կրթու-թեան գործին համար. և մեր ուսուցիչք պիտի ունենային արդեօք այնքան խղճմը-տութիւն որ անկարող հոգակիւն գիրենք այնքան նպաստաւոր պայմանի մը տալէ: Մէկ խօսքով՝ հոգւոյ ազնուականութիւն և բազմակողմանի զարգացում ունի՞ն մեր ու-

սուցչիք և կամ կը փափաքին ունենալ:

Կան ունեցողներ, և անշուշտ կա՛ն ու-րիշներ ալ որոնք կը փափաքին ստանալ այդ յատկութիւնները:

Ասոնց զարգացումը երկնային կամ հա-մալարանական տուրք մը չէ. ինքնակրթու-թիւնն է այն զօրաւոր լծակը որով այս արժանեաց տիրացած են անոնք և կամ հե-տամտին տիրանալ:

Ով որ առաջ չերթար, կը յետագիւմէ, և այս սկզբունքը ճշմարտ է մանաւանդ ու-սուցչին համար. ուսուցիչը թող դադրի ու-սուցանելէ՝ երբ կը դադրի ուսանելէ. ի-րա՛ւ, իր գիտութիւնն ամբողջ չպիտի ա-ւանդէ աշակերտաց, այլ անոր մէկ փոքր մասը միայն. բայց աւելին՝ զոր պիտի ամ-բարէ, հրապոյր պիտի սփռէ իր դասուց վրայ, կարող պիտի ընէ զինք ազատ թռիչն առնելու և լայնարձակ շարժելու իր սահ-մանին մէջ, փոխանակ մեքենային հետեւե-լու դասագրքին և միշտ նոյն բաները կըրկ-նելու աշակերտաց:

Աշակերտին վրայ ազդելու համար, ու-սուցիչը տիրապետած ըլլալու է դասու նիւ-թին, և ընծայելու է միշտ անձնական օրի-նակ կատարելութեան: Մանկան սուր աչ-քը շատ դիւրութեամբ երեւան կը բերէ՝ ուսուցչին առաւելութիւնը կամ թերու-թիւնը: Անգամ մը որ թերահաւատի աշա-կերտն անոր կարողութեանցը կամ բարոյա-կան արժանեացը վրայ, մնան բարով այլ ևս դաստիարակութիւն և կրթութիւն:

Այս խորհրդածութիւններն ահա եղած են և կ'ըլլան խթանն անոնց որոնք ինքնա-կրթութեան լծակով կը բարձրացնեն զի-րենք իրենց պաշտօնին վեհութեան:

Բայց անոնք մեծ ամասնութիւն չեն կազ-մեր դժբախտաբար:

Ինչո՞ւ փոքրաթիւ են. — Անոր համար որ չեն քաջալերուիր:

Եւ ինչո՞ւ կը պակսի անոնց քաջալերու-թիւն: — Ըստ իս, գլխաւոր պատճառն այն է որ կրթական որոշ օրէնք մը գործադրել կա-րող եղած չեն մինչեւ հիմա:

Պէտքով կը պատմէ թէ Չինաստանի մէջ, մեծահարուստ հայր մը և դաստիարակ մը թոշակի հատուցման առթիւ վճճ կ'ունե-նան իրարու հետ. դաստիարակը մանատէնի մը տանին կը գիւմէ իր իրաւունքը պահան-ջելու համար:

— « Շա՛տ հաճութեամբ կը վճարէի, և նոյն խի կրկինը կը վճարէի, կը պատաս-խանէ հայրը դաստիարակին տալէ՛ւ՝ եթէ այս անպիտանը ինձ վերադարձուցած ըլլար տը-ղաքս այնպէս ինչպէս որ իրաւունք ունէի յաւատարմ: Ահա ասիկա տղաքս, դաստաւո՛ր, կը յարէ նա, քննեցէք զանոնք և ձեր վճի-ռը տուէք: »

Եւ արդարեւ, զանոնք հարցաքննելէ և իմանալէ յետոյ թէ ո՛րչափ կոշտ, անզուսպ, նենգաւոր, լալիւր և տգէտ եղած են ա-նոնք, մանտարէնը սա յիշատակելի դատա-վըճիւրը կ'արձակէ. « Մահուան կը դատա-պարտեմ այս դաստիարակը՝ իրբեւ սպան-նող իր աշակերտաց, և այս հայրը կը դա-տապարտեմ երեք լիտր ոսկեփողոյ տու-գանաց, չէ թէ անոր համար որ յուր ընտ-րութիւնը ըրեր է, քանզի մարդ կրնայ սխա-լիլ, այլ անո՛ր համար որ տկարութիւնն է ունեցեր երկար տունն պահելու այս դաս-տիարակը. պէտք է որ մարդ՝ երբ հարկ

տեսնէ՝ փոխէ դաստիարակը, և մանաւանդ այն տեսնէ՝ երբ շատերու բարին այնպէս կը պահանջէ: »

Ձենք կրնար պահանջել որ մեր մէջ ալ՝ պարտազանց կամ ապիկար դաստիարակնե-րը մահուան դատապարտող մանտարէններ գտնուին. բայց իրաւունք է խնդրել որ Ազգ. իշխանութիւնն իր կրթական օրէնքով(°) պաշտպանէ խստութեամբ մանկան և ու-սուցչին իրաւունքները:

Այդ օրէնքը շատ դորձնական բան մը ըրած կ'ըլլայ եթէ կեդրոնացնէ կրթու-թեան գործը, և՛ Պօլիտէն սկսեալ մինչեւ գաւառները՝ ուսուցիչներու անուանումը կամ արձակումը յանձնէ ձեռնհաս մարմնոյ, եթէ որոշէ ուսուցչական աստիճաններ, և իւրաքանչիւր աստիճանի վարձատրութեան փոքրագոյն քանակը սահմանէ, եթէ ճշդէ թէ իւրաքանչիւր աստիճանի ուսուցիչք ի՛նչ նիւթերու վրայ քննութիւն պիտի անցնեն. միմիայն մէկ կամ երկու ճիւղի՞ վրայ թէ նախակրթութեան համար ան-հրաժեշտ համարուած ուսմանց հետ նաեւ յատկապէս մանկավարժական ուսմանց ալ վրայ:

Այս վերջին ուսմանց պէտքը՝ իբր էա-կան պայման ուսուցչութեան, օրէնքով սահմանել շատ փափաքելի է. վասն զի անո՛նց մէջն է բուն արժանիքը. անո՛նք պիտի ըլլան ուսուցչին դադունեաց և յա-ջողութեան ազդիւրները, անո՛նք են որ ու-սուցիչը տրամադիր պիտի ընեն գիտակցու-թեամբ իր գործը վարելու:

Բայց բնական է որ այս ուսումնորդ չեն ստացուիր դիւրութեամբ, մանաւանդ երբ միջավայրն ալ աննպաստ ըլլայ ուսուցչին համար. ուստի ի դիւրութիւն՝ ներկային համար պէտք են Մանկավարժական թերթ ու գրքեր, իսկ ապագային համար վարժա-պետանոց:

ՍԵՊՈՒՆ

Բազմաթիւ ուսումնական անձանց խընդ-րանք, այս աւուր Մաղիկի մէջ կը հրատա-րակենք Յոյն եկեղեցւոյ Ամուսնական Օրէնք անուն գրքին յառաջարանն որ, կը կար-ծենք, իւր շահեկանութեան պատճառաւ պիտի գնահատուի ընթերցողաց կողմանէ:

ՕՐԻՆԱԳԻՐՔ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

Կ Ա Մ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆԵՔ ՅՈՅՆ ԵԿԵՂԵՑՈՅ

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Մարդկային ընկերական օրինաց ծագու-մը գտնելու համար, պէտք է ելնել մինչեւ բնկերային կենաց սկիզբը. քանզի այն տ-տեսէն իսկ ծագումն առած են մի մարդոյն հանդէպ միւսին՝ իրաւունքներն ու պար-տաւորութիւնները, Գրեթէ ճշմարտութիւնն ըսած կը լինինք, երբ ենթադրենք՝ թէ այս նախկին օրինաց հեղինակը եղած են ընկե-րութեան հզօրագոյն անհատքն որ, ըստ հաճոյս և համաձայն իւրեանց շահուն, ըն-դարձակած են իւրեանց իրաւունքն՝ ի վնաս տկարներուն. այնպէս որ, այս վերջինք ա-ռաւել պարտաւորութեանց ենթակայ գըտ-նուած են քան իրաւանց տէր: Աստի յառաջ

եկած են ծայրայեղ անհաւասարութիւնք միեւնոյն ընկերութիւնը կազմող անհատից մէջ, որպէս նախնի գերութեան վիճակը որ՝ թէպէտ խիստ անձուկ սահմանի մէջ՝ դեռ ևս կը տեսէ, այլ և այլ երկիրներու մէջ կանանց ստորին կացութիւնն՝ հանդէպ արու սեռին, ընկերական դասակարգերու հաստատութեամբ՝ մարդկային անհատից ստուարագոյն մասին բարոյական ու նիւթական անկեղծ վիճակն, որպէս այժմ՝ իսկ են բարիաներն ի Հնդկաստան և, մինչեւ անցեալ դարու վերջերն, չինականք էին յեւրոպայ:

Այլ իմացական կենաց զարգացման, մեծամեծ ազգաց կազմութեան, և մանաւանդ Աստուածային կրօնից ազդեցութեան շնորհիւ, օրինաց հաստատած այս անհաւասարութիւնք հետզհետէ տեղի տուած են և կուտան՝ մերձաւորապէս բացարձակ իրաւունքի գաղափարին առ տակաւ իրագործման: Այս տեսութեամբ, օրինաց պատմութիւնն ազգերու պատմութեան այնպէս յարակից է՝ որ մին միւսով կը լրանայ. երկոցուն միաւորութեամբ եւեթ հնար է բաւական որոշ գաղափար ունենալ զանազան ազգաց նկարագրին, քաղաքական կացութեան, աշխարհագրական դրից, կլիմային, սովորութեանց, ծաղկեալ արուեստից, բարուց խտութեան կամ մեղմութեան, բարոյականի ընծայուած յարգանաց, գիտութեանց ու կրօնի ի գործ դրած ազդեցութեանց, և այլնի, վրայ:

Երբ ժողովուրդք, դարերու ընթացքին մէջ հետզհետէ մեծ մարմիններ կազմելով, սկսած են ձգտիլ իրենց ունեցած վիճակէն իրաց լաւագոյն վիճակ մը հաստատել, արդէն ի կիր արկեալ օրէնքն փոփոխութեան ենթարկեր կամ նոցա տեղ ձեռնարկեր են՝ ժամանակին պահանջման համաձայն՝ հաստատել նոր օրէնք, որոց մեծագոյն առաւելութիւնն եղած է՝ սկզբունքն հաստատել հարթ ման և ջնջման անհաւասարութեան անհատից՝ յօգուտ ըստ կարեւորն ստուար թուոյ մը. Սոլոն Ատտիկէի օրէնքն այս հիմամբ հաստատեց:

Նոր կազմուած մարդկային ընկերութիւնք ունեցած չեն անշուշտ այնքան նըրբահայեաց և բազմադան օրէնք՝ որքան ունին այժմ քաղաքակիրթ ազգեր. անցելոյն խորոց մէջ գրեթէ ընկղմած, որպէս և զարդիս, վայրենի ժողովուրդներն իրենց սակաւ պիտոյից պահանջման չափով եւեթ օրէնք ունեցած են, գրեթէ առհասարակ՝ բիրտ, վայրագ, անխմստ օրէնք, որ ծնողական հեղինակութիւնը, ամուսնոյ գերիշխանութիւնը, սեփականութեան նուիրականութիւնը պաշտպանելու համար՝ անհատին ինքնուրոյն գոյութեան իրաւունքը կը ջնջեն, թեթեւ յանցանքը խարուկով կամ կախաղանաւ քաւել կուտան, և ու է իրի պարտական իւր պարտաւորութիւնը դերին ըլլալ կամ, եթէ պարտաւորութիւնը բազմաթիւ են, մարմինը մասն մասն կտրատել կը հրամայեն:

Սոլոն յոյն իմաստասէրն (640-559 թ. զ. զ. թ.) առաջինն եղաւ որ հաստատեց մեղմագոյն օրէնքն քաղաքակիրթ ժողովրդեան մը յատուկ՝ որպէս էին յայնժամ Աթենացիք: Եւ եթէ Հռովմայեցիք, աչքի առաջ ունենալով զայնս, տասն եւ երկու տալիս առաւել զառնալուծ օրէնքն հաստատեցին,

այդ իրենց նախնին խտամբեր կենցաղոյն, անգութ բնաւորութեան և անքաղաքակիրթ ոգւոյն վերադարձի է. դարուց շրջաններ հոլովեցան՝ մինչեւ որ նոյն այս Հռովմայեցիք՝ տիրելով հետզհետէ բովանդակ Արեւմտեան աշխարհին, չփոխելով Հելլէն քաղաքակրթութեան հետ և ազգութեամբ անտի, եթէ մի կողմանէ կորուսին Հռովմական պարզութիւնն և բարուց մաքրութիւնը, միւս կողմանէ ստացան ընկերակալ յարաբերութեանց ոգի. Սոկրատայ և Ջենոնի վարդապետութեանց՝ և մանաւանդ Հրէաստանի մէջ բարձրացող Աստուածային ճայնին ազդեցութեան ներքեւ, հետամուտ եղան իմաստասիրելու մարդոյ բացարձակ իրաւանց ու պարտաւորութեանց ճշգրիտ սահմաններն, և ձեռն արկին այդ հիման վրայ կառուցանել Հռովմական իրաւագիտութեան հիւնարի և հսկայ շէնքն, որ մարդկային իմացականութեան անզոյգ հրաշակերտն եղած է անցելոյն մէջ, և ծանօթ՝ ԲԱՆ ԳՐԵԱՆ անուամբ, ցայսօր իսկ պատուական և յարգելի հեղինակութիւն յաջա գրեթէ բոլոր Արեւմտեան աշխարհին:

Երբ, ի սկզբան չորրորդ դարու, Քրիստոնէութիւնն եղաւ պաշտօնական կրօնք Հռովմական կայսրութեան և արեւմտեան Ասիոյ, ինչպէս ընկերային ամէն հաստատութիւնք, նոյնպէս և օրինաց այն մասունք՝ որ կրնային առնչութիւն ունենալ Աւետարանական վճռոց հետ՝ եկեղեցական ոգւոյն ներշնչմամբ ենթակայ եղան փոփոխութեանց: Ի մասնաւորի յիշենք ամուսնական օրէնքն. յառաջագոյն այրը իրագոր իշխան էր արձակել զիւր կինն և ամուսնանալ ընդ այլում. այս մասին բարքերն ապականած էին այնքան, որ շատեր տարուան մէջ ամուսին կը փոխէին՝ ամուսնութեան չափով, եկեղեցին կնոջ դիրքն՝ իրր ընկեր և մայր բարձրացնելով հանդերձ՝ հաշակեց ամուսնութեան կապին նուիրականութիւնն, արգելիչ ազգականութեան և խնամութեան աստիճաններն, և, սկզբամբ, ամուսնութեան անլուծելիութիւնը՝ ըստ բանից Ս. Գրոց, և այսու ապահովեց ամուսնոց կացութիւնն հանդէպ միմեանց, որպէս և զաւակաց վիճակը. ամուսնալուծութիւնն հարկեցուցիչ և անխուսափելի պարագայից համար եւեթ ներելի համարուեցաւ, և այս՝ պէտք է ըսել՝ Արեւելեան կայսրութեան բաժնին մէջ միայն: Այլ Պապերն, յԱրեւմուտ, հետզհետէ զգեցնով բարձրագոյն հեղինակութիւն, ամուսնալուծութիւնը մեր ժեցին խաղաւ. Հայք եւս, յետ ընդունելոյ զՔրիստոնէութիւն, իրենց եկեղեցական ժողովներու վճռովք, հետզհետէ ընդլայնեցին արեւակցութեան արգելիչ աստիճաններն և ամուսնական կապին լուծման մասին ալ Արեւելեան կայսրութեան եկեղեցւոյն հաստատած գրութիւնն աւելի եւս սեղմեցին, մինչեւ կարծել բազմաց՝ թէ Հայ եկեղեցին բացարձակապէս կը մերժէ զամուսնալուծութիւնը. աստի է որ, եղան կաթողիկոսք որ զամուսնալուծութիւն վրձնեցին, և այլք, որպէս վերջերս Գէորգ Դ. կաթողիկոսն, բացէ ի բաց խորշեցան ամուսնալուծութիւն վճռել:

Չուտ քաղաքային առնչութեանց յատկացեալ օրէնք, ըստ փոփոխելոյ պահանջ-

մանց, ենթակայ են փոփոխութեան. նոյնը չէ կարելի բացարձակապէս ըսել կրօնի հետ կապուած առնչութեանց յատկացեալ օրինաց համար. այս վերջինք պիտի մնան գրեթէ անփոփոխ, որպէս նոցա ազրիւրը, կրօնքն, անյեղլի է. Հռովմական և Յուդական եկեղեցիք, ըստ այսմ սկզբան, հաստատած են ամուսնական օրէնքը, իւրաքանչիւրն այս կամ այն կերպիւ մեկնելով Ս. Գիրքը, և մասամբ, մանաւանդ Յունականը, վաղեմի տեղական սովորութեանց հետեւելով. այս օրէնք, հետզհետէ ճոխանալով, այժմ են կատարեալ խմբագրութիւններ, ուր նախատեսուած են ամէն ինչ՝ որ կը պատահին ամուսնութեանց առթիւ (յառաջ, ի միջոցի և յետոյ)՝ ամուսնոց միջեւ: Եթէ Հայ եկեղեցւոյն կը պակսի դեռ եւս ամուսնական օրինաց նոյնպիսի ամփոփ և կատարեալ խմբագրութիւն մը, այս ըսել չէ թէ Հայք գրաւոր կամ անգիր մանրամասն օրէնագրութեան մը զուրկ մընացած են պարզ. եկեղեցական ժողովոց որոշմունքը պարունակող Կանոն-գրքեր, Մխիթար Գօշի Դաստիարակութեան Քուլագագալի Անսիգի և բազում հատուկտոր գրութեանք, որպէս և աւանդութիւնք, բաւական են ամուսնական առնչութեանց եղանակը ճշգրտ ու միաձեւ կանոնաւորութեան վերածող օրինաց խմբագրութիւն մ'երեւան հանել, գործ՝ որոյ մասին այժմ Հայոց մէջ կը տեսնուի ընդհանուր փափագ և ձգտումն: Ահա այսպիսի օգտակար և անհրաժեշտ խմբագրութեան մը նախատամտոյց լինելու մտք ձեռնարկուած է, իբր ի հալելով, ներկայացնել ձեռնհասից Քրիստոնեայ այլ և այլ եկեղեցեաց, որպէս և Մահմետականութեան, ընդունած ամուսնական Օրէնագրութիւններն՝ սկսելով Յունէն, և ծանօթագրելով, ի ստորեւ, յաւելուածներ ու փոփոխութիւններ որք մուտ գտած են աշխարհիկ ամուսնութիւնն ընդունող Քրիստոնեայ ժողովրդոց քաղաքային օրինաց մէջ:

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

1794

Հայերէն լրագրութեան հարկարամեակն է յառաջիկայ 1894 տարին: Առաջին Հայերէն լրագիրն՝ Ազդարար անուն՝ հրատարակուած է տետրակի ձեւով 1794 Յուլիս ամսոյ վերջը ի Հնդկաստան Մադրաս քաղաքի մէջ, խմբագրութեամբ Շիրազցի Տ. Շմաւոնեան Տ. Յարութիւն քահանային որ 1789 ին յիշեալ քաղաքը Հայ տպարան մը հաստատելով, քանի մը տարուան մէջ այլ և այլ կրօնական գրքեր տպագրած և ի լոյս հանած էր:

Ազդարարը գրաբար լեզուով կը խմբագրուէր. նիւթերն էին զանազան լուրեր, օտար թերթերէ թարգմանութիւններ և նոյն ամսոյ օրացոյցն:

Յովսէփ արքեպիսկոպոս Արղութեանց, Ստեփաննոս Յովհաննէս Քուլամիրեան և այն ժամանակի ուրիշ նշանաւոր անձինք աշխատակցած են խմբագրութեան այս թերթին որ ապրեցաւ մինչեւ 1796:

ԽՈՒՉԱՐԿՈՒՔ ԱՓՐԻԿԵՒ

Նախորդ յոգեւածիս մէջ կ'ըսէի թէ՛ Ափրիկէի մահաշունչ ու հեղձուցիչ տնապատաներուն մէջ՝ տարիներով խուզարկութիւններ կատարել, մարդակերներու հետ կենակցել, նոցա բարքն ու միջավայրը ուսումնասիրել՝ Եւրոպացւոց համար աշխարհի ամենէն հեշտալի ճամբորդութեանց և ամենէն գեղեցիկ զբօսանքներու կարգն անցած էր այլ եւս: Եւ արդարեւ՝ Մօնիֆֆարքէ, Քլարքըրդըն, յետոյ՝ այլ եւս Ափրիկէի խուզարկութիւնները մատի վրայ չեն համարուիր, բազմաթիւ խումբեր են անոնք, կազմակերպեալ կանոնաւոր արշաւներ՝ որք նրապատակ ունին բառնալ գերեզմանաւթիւնն և քաղաքակիրթ մարդկութեան առաջ՝ պարզել նորանոր հորիզոններ:

Քլարքըրդընի մահուանէ իբր քսան տարի յետոյ, 1849ին, Անգլիացի նախարար մը՝ ձէ՛ՅՄՍ ՐԻՉԱՐՏՍՈՆ, գերեզմանաւթիւնը քննելու և միևնոյն ժամանակ դէպ ի Սա-հարա և անտի՝ Սուտանի ընդարձակ ովասիսներն խուզարկելու նպատակաւ՝ գիտական և առեւտրական ձեռնարկութեան ընդարձակ ծրագիր մը ներկայացուց Անգլ. կառավարութեան: Արդէն ինքն՝ Րիչարտսըն՝ այսու նպատակաւ տարիներ առաջ ուղեւորութիւն մը կատարած էր ի Թրիփոլի և ի Ֆրեզան՝ մօտէն ուսումնասիրել եւ պատրաստելու համար իր ապագայ հոյակապ ծրագիրը: Անգլ. նախարարութիւնն եւ Լոնտոնի Աշխարհագրական ընկերութիւնը սիրով կ'ընդունին Րիչարտսընի առաջարկն և կը խոստանան ամէն նիւթական դիւրութիւններ մատուցանել նմա: Կը մնար ամենէն կարեւոր աջակցութիւնը, բարոյական կորովը, իրեն պէս արխարտ հաստատումիւ և աներկեւան ընկերներ գտնել: Այս գիտաւորութեամբ եկաւ Փարիզ. բայց իւր դիմումներն ի դերեւ ելան: Ապա անցաւ ի Գերմանիա՝ ուր երկու երիտասարդ գիտուններ՝ Ասօֆ Օվերվէկ և Հէնրի Պէրքանհուն խանգավաւթեամբ ընդունեցին Անգլիացի մարդասիրին առաջարկը: Վերջինը լինաւ անգլ. Հէնրի Պէրք, իւր աննկուն հաստատումութեամբ և պողպատէ կալմըւած ծրագրով, այս նպատակը արշաւին նշանաւորութիւն տալու հանգիստացաւ ի վերջոյ: Րիչարտսըն և ընկերք, 1850 մարտ ամսոյ մէջ միացան Թրիփոլի ուր իրենց ուղեւորութեան պատրաստութիւններն տեսնելով: Հաջորդ մէջ մեկնեցան Մուրզուքէ դէպ ի Սահարա և անտի՝ Վերին Հեկէր ի Հաուսա: Րիչարտսըն, չկարենալով տոկալ տաժանելի ուղեւորութեան խոնջնքին և կլիմային դառնութեան, մեռաւ յաջորդ տարին (1851), փետր. ամսոյ մէջ ի Պորնու: Մի և նոյն տիւր վախճանն ունեցաւ Օվերվէկ՝ Չատ լին եղբրքը՝ 1852ին: Պէրք իւր երկու չքնաղ ընկերակցաց կորուստը դառնապէս ողբալէ և նոցա նկատմամբ իւր վերջին յարգանքն ու պարտականութիւնները կատարել, յետոյ՝ շարունակեց իւր ճանքան դէպ ի արեւմուտք, այցելեց Սօֆորուի ովասիս և Նիկէրի ընթացքը բռնելով դէպ ի Հիւսիս, 1853 սեպտ. 7ին հասաւ ի Թէմպուքու՝ ուր Եւրոպացի ըլլալով առաջին անգամ ոտք կոխած էր Ֆուանտացին Քայլէ: Պէրք խոհեմութիւն համարած էր յաճախ

ինքզինքն իբր Ափրիկեցի ցոյց տալ բնական: Ինքն ալ անոնց պէս կը հագուէր, անոնց լեզուաւ կը խօսէր և կը ճգնէր նոցա բարքն ու ապրելու եղանակը կեղծել: Սակայն հակառակ այս ամէնուն՝ ստէպ պարտաւորեալ էր մաքառիլ անանուանելի վրտանգներու դէմ՝ որոցմէ կրցաւ պրծիլ մի միայն իւր խոհեմութեան շնորհիւ: Պէրք ի Թէմպուքութեւ սոսկալի ջերմէ մը բռնուելով՝ ութ ամիս անկողնոյ ծառայեց եւ վերջապէս 1854 մարտի 20ին հարկը հեծեալութեւ րէկներու պաշտպանութեամբ ճամբայ ելաւ ի Հաուսա: Հոն անտառի մը մէջ հանգիպեցաւ իւր հայրենակից Վօկլի որ Րիչարտսընի իբր յաջորդ զրկուած էր: Պէրք իւր նոր ընկերին հետ 1855 օգոստ. 27ին վերադարձաւ ի Թրիփոլի: Բարիզու Աշխարհագրական ընկերութիւնը իւր ոսկեայ միտալովն փառաւորեց Ափրիկէի այս անուանի խուզարկուն:

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԱՂՆԻՍԱՅԷՆ. — Եղիա էֆ. Տեմիրձիպաշեանի սիրող ու պաշտողներ շատ կան մանաւանդ գաւառաց մէջ. իւր համբաւը վաղուց հռչակուած է նաեւ ի Մաղնիսա, այն ատենէն՝ երբ Գրական ու Իմաստասիրական շարժումը կը խմբադէր, Երկրագունտը կը հրատարակէր, Աւելին ճառը կը կարդար ու թերթերն ու հանդէսները կը լեցնէր իւր գրութիւններով, մեր մայրերը, տիկիները կարգացին Աւելին ճառը, և մեզ նման, առանց ճանչելու, սիրեցին զայն որ այնքան գիւթիչ լեզուաւ կը յորդորէր աղջկաներն ըլլալ աշխատասէր, մաքրասէր, ընտանեւսէր:

Անցեալ տարի Պոլիս կը գտնուէի. գըլխաւոր փափաքս էր գտնել Եղիա էֆէնտին և իրեն նկատմամբ իմ ու քաղաքակցացս հիացումն յայտնել իրեն. ընկերի մը հետ Կառմ-գիւղ երթալով՝ իւր տան մէջ գտայ զինքն առանձին, որքան տխուր էր. յուսահատարար քաշուած գրական ասպարէզէն՝ թաղուեր էր դրքերուն մէջ. Աստուածաշունչ կը կարդար, երբ մտայ իւր սենեակը: Յարգորեց զմեզ Ս. Գրքն յաճախ կարդալ. Ինչ խաղաղութիւն տան մէջ, ինչ հանգստութիւն իւր գիմաց ու գեղեցիկ բարձր ճակտին վրայ: Խնդրեցի իրմէն որ յաճախ գրէ գաւառացւոյն վրայ որ այնքան խորին հիացում ու պաշտում մ'ունի իւր անձին նկատմամբ, գաւառացւոյն՝ որ կարօտ է իրթիչ իմաստուններու. այլ վհատած էր ինքն. սրտի դառնութեամբ լեւծ էր գրական հրապարակը. Ես ալ դառնապէս յուզուած՝ գրեթէ արտասուք յաջա՝ մեկնեցայ իւր քովն, ինքզինքս դատապարտեալ զգալով այլ եւս Եղիան չը կարդալու: Այլ ահա՝ Մաղնի կը վերադարձնէ զԵղիան՝ զինքն այնքան սիրող ընթերցասէր ժողովրդեան, որ կ'արհամարհէ այդ էպպէս ազնիւ ու հիանալի գրագիրին վրայօք չարամիտ ակնարկութիւն ընդունին և երջանիկ կը համարի զինքն՝ Եղիան ունենալուն համար:

ՄԱՂՆԻՍԱ. — 5-6 տարի առաջ տեղս

պատուաւոր անձ մը մէջ տեղ կ'ենէ ու կ'ըսէ թէ Չմիւռնիարեան հարուստ Հայ օրիորդ մը Մաղնիսայու մէջ աղջկանց փառաւոր վարժարան մը կանգնելու խոստումն ըրած է ինձ, բայց միայն կ'ուզէ որ հաստատուելիք չէնքին արսան մենք մեր դրամով առնենք: Քանի մը միամիտ անձինք հաւատալով մեր պատուաւորին չըլացուցիչ խօսքերուն, ժողովրդին մէջ հանգանակութեան կը ձեռնարկեն և կը յաջողին քիչ մը դրամ հաւաքել. երբ կը նըկատեն որ իրենց հաւաքած դրամով բիացայի վրայ եղող մէկ արսան չեն կրնար գնել, եկեղեցւոյն կալուածներէն տուն մը կը ծախեն. նորէն չը բաւեր դրամին, կ'առնան 200 մէճիաի չափ ալ տոկոսով դրամ առնել տեղէ մը և վերջապէս արսանին տէր կ'ըլլայ Ազգը 750 մէճիա վճարելով: Այդ ուրախութեան օրերէն ի վեր չէնքը դեռ չէ կառուցուած և կառուցուելիք չունի:

Հիմա դառնանք խնդրոյն դայթակալական կողմին, որքան որ ստուգեցինք չլացնողին մարդիկներէն: Պատուաւոր շլացնողն արսանի տիրոջ վրայ 250 մէճիաէն աւելի պահանջը մ'ունենալով, իւր պահանջը գանձելուն ճար միայն այս հնարքը խորհած է, ինչպէս յաջողեցաւ ալ. և հիմա՝ դործէն քաշուած՝ միամիտներուն վրայ կը խնդայ: Բայց Ազգը մէկ կողմէն իր վճարած դրամին տոկոսը կորսնցուց և մէկալ կողմէն այդ գործին համար տոկոսով առնուած 200 մէճիաին տոկոսը վճարեց: Մասնաւորի մը պահանջքին գանձման համար 100 ոսկի չ'արժեցիք արսա մը 150 ոսկիի ապրանք ընել, անիրաւութիւն է այդ պէտք է բողոք բառնալ: Եւ հիմա անոնկ արսա մը ձգել, մեծ ամօթ է Մաղնիսացւոյն: Այս առթիւ, թախանձագին կը խնդրենք այժմու թաղական Խորհրդէն որ հաճի վայրկեան մ'ալ այս և այսպիսի խնդրոց վրայ դարձնել իւր ուղադրութիւնն: Պէտք է պատժել այսպիսի խորագիտութեանց հեղինակները, խաթրը մէկդի դնելով և ի հարկին մինչեւ իսկ յատենի կառավարութեան բողոք բառնալով այդպիսեաց դէմ:

ՉՄԻՒՌՆԻՍԷՆ

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ ԹԷ՛ ԼԱՆԵԼՈՒԿ

Թիֆլիսի Աղբիւր եւ Տարազ թերթերուն միայն անունը լսած էինք ցարդ: Շաթթուս ստացանք Յունիս 13 թիւն Տարազի, որ յաւելուածն է եղեր Աղբիւրի, ինչպէս արձանագրուած է թերթին ճակատը Տարազի հրատարակիչն է Տ. Նաղարեան, Ժամանակաւոր Խումբագիրը՝ Բ. Գ. Լիսիցեան: Թիֆլիսն առաջին երեսին վրայ դրուած երկուող ծանուցումէն կարելի եղած է հասկնալ որ Տարազը կը տեսնէ կիւրակէ օրերը, իսկ վերջին երեսին գրեթէ կէսը բռնող Աղբիւրի և Տարազի յայտարարութենէն չը կարողացանք հասկնալ թէ քաջնի օրն անգամ մը ըլլաւ կը տեսնէ Աղբիւր: Աստուծամով Աղբիւրն ալ ստանալու և տեսնելու բաղբին կ'արժանա-

նանք և անոր նկատմամբ ալ մեր գաղափարը կը կազմենք: Տարազի մասին կազմեցինք մեր գաղափարը և ամէն հետաքրքիր կարող է կազմել իւր գաղափարը՝ կարգալով անոր ճակատը վերէն և վարէն երկու գիծերու մէջ դըրուած հետեւեալ հատուածը.

«Նոր բաժանորդները հետեւեալ ընծաները կը ստանան ամբողջ տարւայ «ԱՂԻԿԻՆ» և կէս տարւայ «ՏԱՐԱԶԻՆ» միասին գումարները»:

Շատ բանագանցելիք մեր ուղիքը՝ հասկնալու համար թէ ընծայները ի՞նչ բաներէ կը բաղկանան. տուողն ո՞վ է, առնողն ո՞վ է. «Բաժանորդները» մեր լեզուով կը թարգմանուի «Բաժանորդներէն»։ ուրիշն նոր բաժանորդներէն ընծաներ պիտի ստանան, բայց ստացողներն ո՞վ են, «գումարներ»ը, այսինքն նոր բաժանորդները:

Ծանուցում է՝ Թէ՛ հանելուկ. եթէ ծանուցում է, կը խնդրենք Տարազի խմբագրութենէն որ հաճի անոր հայերէն թարգմանութիւնն ալ հրատարակել, որպէս զի ընթերցողք բան մը հասկնան և ծանուցումն իւր նպատակին հասնի. իսկ եթէ հանելուկ է, անշուշտ Տարազ պիտի հաճի հրատարակել նաեւ անոր լուծումը՝ մտքերու շփոթութիւնը փաթտելու համար:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պատրիարք Հայրն անցեալ շաբաթ օր Մարտիկոյի գէն իջնելով Բ. Դուռը գնաց և Մեծ-Եպարքոս Բարձր Ճէվատ փաշայի հետ տեսակցելով, Մարտիկոյի վերադարձաւ, ուր կը մնայ ցարկ:

— Յառաջիկայ շաբթու մէջ պիտի սկսի Բերայի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ և Նարեկեան վարժարանի չին շէնքերուն քանդումը անոնց տեղ նորը կանգնելու համար, և եթէ մօտերը յարմար տուն մը չը կարենայ վարձուիլ, աչակերտք առժամանակեայ կերպիւ պիտի փոխադրուին արուեստանոցին մէկ կողմը:

— Հանգուցեալ Մկրտիչ Լ. մինի թողած հարստութիւնն է 20,387 ռուբլի 80 կոպէք, ուրկէ 10,000 ռուբլի Մասկուայի Լազարեան ձեմարանին յանձնուել է՝ անոր տոկոսովը մրցանակներ նշանակելու համար Հայ-Ժողովրդագրական լուսագոյն գրութեան հեղինակներուն: 3,655 ռուբլի զրկուել է Վինետիկի Միլիթարեաններուն՝ անոր տոկոսով պատմական և ժողովրդագրական գրքեր հրատարակելու համար:

— Քղիի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Բարթոլոմէոս վարդ. Պաղճեան մայրաքաղաքս եկաւ իւր աչքի հիւանդութիւնը դարմանելու համար:

— Բաղաքային բժշկական վարժարանի գեղադործական ճիւղի 30 ուսանողներէն 11 Հայ ուսանողը յաջող ընթերթեալի իրենց չըջանն աւարտած լինելով, վկայական պիտի ստանան: Ասոնք են՝ Տեարք Գալարճեան Պողոս, Գէլլէճեան Սարգիս, Գալիթեան Յարութիւն, Իզմիրլեան Միհրան, Կիւմուշեան Լևոն, Մէրհաբէթեան Կարապետ, Մկրտիչեան Գրիգոր, Պէղրճեան Թադէոս, Պոյաճեան Միքայէլ, Տէօփլէթ-

եան Հերակլէս և Օտապաշեան Թորոս:

— Ի Բալու, երաշուիեան պատճառաւ հունձքերը բնաջինջ եղած և ժողովուրդն ուտեստ հայթայթելու համար գոռաբուլեանց հանգիպած լինելով, Պատրիարքարանէն կայս. Կառավարութեան գլխութիւնը հայցուեցաւ նոյն ժողովրդեան վրայ:

— Գոհութեամբ կը ծանուցանեմք թէ Մեղպուրեան Աղջկանց վարժարանի անցեալ տարւոյ յառաջագէժ չըրջանաւարտներէն Օրիորդ Մատլէն Գ. Եղուպեան նուրբ ճաշակով և չքնաղ յօրինուածով պատրաստած է մետաքսահիւս ոսկեթել բարձ մը և Վեհափառ Սուլթանի ձօնած է թուրքերէն ուղերձով մը:

Ն. Կ. Վեհափառութիւնն եւս բարեհաճած է Հայ Օրիորդին մատանց ճարտարութիւնն գնահատելով՝ ի նշան իւր բարձր գոհունակութեան պարգեւել Արուեստագէտի ոսկի շքանշանը որ ոչ նուազ ուրախութիւն է Եղուպեան ծնողաց, նոյնպէս պատիւ Մեղպուրեան վարժարանի՝ որ գիտութիւն և արուեստ հաւասարապէս կը մշակէ:

— Փանտիլիի Ս. Առաքելոց եկեղեցւոյ վերաշինութիւնն աւարտած լինելով, վաղը, կիրակէ՛ Տ. Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան՝ հրաւիրեալ ուրիշ եպիսկոպոսաց հետ՝ պիտի կատարէ Օծման մեծահանգէս արարողութիւնն, և յետոյ, յիշեալ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ՝ Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ:

— Մեղպուրեան աղջկանց վարժարանի ԺԴ. տարեշրջանի բերանացի քննութիւնք, որ ամսոյս 16 ին սկսած էին, այսօր կը վերջանան: Ուրախ եմք լսելով որ այս կըթական հաստատութիւն արդիւնաւոր չըջան մ'ալ կը բոլորէ՝ այս տարի նուիրելով աղքին եօթն չըրջանաւարտներ եւս: Վարժարանին մեծ պարծանքն այն է որ Հայերէն լեզուի ուսման միշտ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի հոն և տոհմային յատկանիշն անեղծ կը պահուի: Աղքը չնորհապարտ է Մեղպուրեան էֆէնտիի իւր անխնայ ու յարատեւ դործունէութեանն համար:

Դպրոցատէր Տիկմանց վարժարանի ԺԴ. տարեշրջանի քննութիւնք եւս սկսած են Յուլիս 23 ին և կը տեսն մինչեւ Յուլիս 1: Այդ օրը, հինգշաբթի, յետ միջօրէի պիտի կատարուի մրցանակաբաշխ հանգէտը: Վարժարանն այս տարի կը նուիրէ աղքին չորս չըջանաւարտներ եւս, Օրիորդ Յուլիանէ Սարգսեան, Զապէլ Զաքարեան, Աննա Իսկէնտէրեան և Արաքս Գուլաքսըզեան օրք, յանձն առած են ուսուցչուհւոյ պաշտօն վարել ժամանակ մը: Առաջին երկուքն այժմէն կ'ուզուին Կարինէն:

Սպանդարեան Ուսումնարանի քննութիւնք եւս սկսած են և կը տեսն մինչեւ Յուլիս 9: Այս ուսումնարան տակաւին տարիէ մը ի վեր հաստատուած լինելով, բնականաբար չունի չըջանաւարտ:

— Թիֆլիսի Նոր-Դար լրագիրն արտատըպած էր Ծաղիկի 16 ռդ թուոյն մէջ հրատարակուած ուղտերու հանելուկն: Տեղւոյն ներսիսեան Դպրանոցի սան Իսահակ Ալիխանեանց սոյն հանելուկը լուծած և Նոր-Դարի մէջ լուծումն հրատարակուած լինելով, ըստ փափաքանաց լուծող պարոնին՝ Ծաղիկի թիւերն սկսած ենք իրեն եւս զրկել:

— Ի Թիֆլիս հրատարակուող կիսապաշտօնական Կալկազ թերթին այդ քաղքին մէջ հրատարակուող բոլոր լրագրաց և հան-

դէսներու մասին վիճակագրական պաշտօնական տեղեկութիւններ հաղորդելով, ցոյց տուած է որ Կալկազի մէջ Հայոց թերթերէն ամենէն շատ տարածուածը Նոր-Դարն է: Մեակ թերթը՝ որ հոսանքի հետ կը լրգար, 1886ին վերստին հրատարակուելով՝ աշխատեցաւ անցնիլ Նոր-Դարն, բայց 1887 ին յետ մնաց և Նոր-Դարը ամենէն շատ տարածուած թերթը հանգիստացաւ, հալածուի այն փոքրոգի պայքարին որ մինչեւ օրս կը մղուի Նոր-Դարի դէմ:

— Վաղը Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյն մէջ քահանայ պիտի ձեռնադրուի Պարտիզակցի տիրացու Նիկողայոս Տէլէճկեանն, որ բազմաց ծանօթ է իւր ունեցած պաշտօնավարութեամբ թէ՛ մայրաքաղաքիս և թէ՛ գաւառաց մէջ:

— Ամերիկայի Պրուքլին քաղաքը բնակող աղքայիներէն Սարգիս էֆ. Մինասեան իւր ի Ղալաթիա ունեցած կալուածներէն 700 ոսկւոյ արժողութեամբ կալուած մը նուիրեք է խաղաղի աղքային երկսեւ վարժարանաց:

— Պիտրոս Դուրեանի ԹԱՏՐՈՆ թատերադասութիւնը, որուն ներկայացումը «Ծաղիկ» թերթին թուով ծանուցած էինք անցեալ կիրակէի համար, վերջնականապէս վաղը ցերեկ տեղի պիտի ունենայ իւսկիւտար Պաղար Պաշլի Ամերիկեան թատրոնին մէջ, ժամը ճիշդ 7 ին: Պիտի ներկայացուի նաեւ Նախանճոս Հայր. Ժիժաղաշարժ զուեշտ՝ 1 արարուած է Գինէրն են Օթեակ Ա. կարգի 60 զրշ. Բ. կարգի 40 զրշ. — Թիֆլիս/թու 15, նստարան 10, վերնատուն 5 զրշ. — Օթեակի մուտք չկայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատգամաբաշխութիւնք. — Հանրագումար չինութեանց նախորդ նախարար Բաթի փաշա՝ Մաքսային վերատեսուչ, Անտառաց և հանքաց ընդհանուր տնօրէն Պետրոս էֆ. Գուլումճեան՝ Պետական Խորհրդոյ անդամ, Հանրային Պարտուց թողեալ հասութիւց վարչութեան խորհրդական Հիւսէյին Հիւսէյնի էֆէնտի՝ Անտառաց, հանքաց և երկրագործութեան նախարարութեան օգնական անուանեցան:

— Բ. Կարգի Օսմանիյէ Պատուանշան չընորհուեցաւ Պաթուսի Օսմանեան հիւսապատու Սուպհի պէյի, և Դ. կարգի Մէճիտիյէ՝ Յարութիւն էֆ. Գարամանեանի:

— Սանիյէի Բ. աստիճան չընորհուեցաւ Կիւլպէնկեան տան Մուսուլի ներկայացուցիչ Ալիքսան էֆէնտի:

— Թղթաւարական և հեռագրական վերատեսուչութիւնն որոշած է ընդունիլ թըղթատարական փոխանակագրի (մասնա բոսթ) գրութիւնը:

— Վանայ կուսակալ Պահրի փաշա քաղաքէն մեկնեք է Հէքքեարի կողմերը քննական պտույտ մը կատարելու համար. իրեն փոխանորդ կարգեր է նահանգին Նախար:

— Գաւառաց մէջ գտնուած անտառներն ու հանքերը քննելու պաշտօնը տրուած է Արզընիի հանքին տնօրէն Բամիզ պէյի և Երուսողեմոյ գաւառին հաշուակալ Քէմալ պէյի:

— Հրահանգ տրուած է կատարել մէկ քանի բաժիններէ բաղկացեալ (հիսսի շահէ) կալուածոց Ֆէրադի գործողութիւնը, երբ այդ կարգի կալուած մը աւանդ տալ հարկ լինի՝ երկրագործական դրամատան անտուկներէն լինելիք փոխառութեանց տոթիւ:

— Քօնեայի անտառները քննելու համար զրկուած պաշտօնեայք տեղեկագրած են թէ այդ անտառներ 100,000 ոսկիէն աւելի փխս կրած են: Պատասխանատու պաշտօնեայք պիտի դատուին:

— Մոնիթորը Օրիանդալ լրագրին՝ գրա-
քննչին արգելած մէկ հատուածը հրատա-
րակած լինելով, մէկ շաբաթուան գաղար-
ման դատապարտուեցաւ :

— Եգիպտոսի Խտիվ Բարձր . Ապպաս Հիւ-
մի փաշա Աղէքսանդրիայէն մեկնած է մայ-
րաքաղաքս դալու համար : Ն. Բարձրու-
թեան կը հետեւին Արտաքին գործոց նա-
խարար Տիգրան փաշա , Սապիթ փաշա ,
Շէվքը փաշա , Արտաքին գործոց արտո-
ղապետ Մարթինո փաշա , ներքին գործոց
արարողապետ Մահմուտ Շիւքրի փաշա ,
առաջին թիկնապաշ Սալիւլլահալի փաշա ,
Թօսուն փաշայի որդի թիկնապաշ Սայիտ
պէյ , Ապպանի Մէհմէտ պէյ , Խտիվին մաս-
նաւոր բժիշկ Բօմանոս պէյ և այլք : Բարձր .
Խտիվին բնակութեան յատկացուած է յՕր-
թաքէյ Տէֆթէրտար Պրուէի ծովեզրն վեր-
ջերս կառուցեալ հոյակապ ապարանքներէն
մին , որ չքեղապէս կահաւորուած է :

— Մեկնաւորն խնդրած են Ամերիկացի
մի քանի դրամատեարք՝ Ակիւտարէն Սիր-
քէճի կախեալ կամուրջ մը շինելով , Անա-
տօլուի և Բուսթիլի երկաթուղիները միա-
ցընելու համար : Կամուրջը պիտի ունենայ
40 մէթր բարձրութիւն և 20 մէթր լայնու-
թիւն : Երկաթուղոյ գծէն զատ , թրա-
մուշի գիծ մ'ալ պիտի շինուի , ինչպէս և
հետիւտն երթեւեկողներու յատուկ ճամբայ
մը : Երկու կողմերը քաղինօններ ու խանութ-
ներ պիտի շինուին : Դրամատեարց խումբը
խնդրած է նաև մինչև Պաղատ երկաթու-
ղի մը շինելու մենաշնորհն , յանձն առնե-
լով 15 տարէն աւարտել բոլոր այդ շինու-
թիւնները : Այս ծրագիր քննութեան դըր-
ուած է :

— Դասարանաց կազմակերպութեան 65րդ
յօդուածին համաձայն՝ երբ դատարանի մը
մէջ ձեռնհասութեան խնդիր ծագի , պէտք
է լսել ընդհանուր դատախազները : Արդա-
րութեան գործոց նախարարութիւնը նկա-
տելով որ այդ կարգի դատերու մէջ օրինաց
սոյն արամագրութիւնն երբեմն չը յարգը-
ուիր , որով արուած վճիռը կը բեկանի վըճ-
աբեկ ատենին կողմանէ և դատին տէրե-
րն ալ այդ պատճառաւ կարգ մը ծախքե-
րու կ'ենթարկին , հրահանգ տուած է ամէն
կողմ որ այդ կարգի դատերու մէջ ընդհա-
նուր դատախազը լսուելէ յետոյ միայն տըր-
ուին վճիռները :

— Պատմական դատաւարութեան օրի-
նաց տրամագրութեանը համաձայն , վերա-
քննիչ ու նախնական դատարանաց մէջ ի
բացակայութեան տրուած վճիռներու դէմ
երբ բողոք (իքիւրազ) տեղի ունենայ և բո-
ղոքողը (միւթէրիզ) առաջին նստին հրա-
ւէրին չպատասխանելով ներկայ չգտնուի ,
կը կորսնցնէ իւր բողոքելու իրաւունքը :
Արդ , ձեռնհաս իշխանութեան որոշմամբ ,
բողքին մերժուելուն մասին դատարանին
կողմանէ տրուած վճռագիրը հաղորդելու
հարկ չպիտի մնայ :

— Վարժապետացի բարձրագոյն կար-
գին մէջ ընդունուելիք ուսանողաց քննու-
թիւնները Մէարիֆի բարձրագոյն ժողովոյն
կողմանէ կատարուելով , քսան ուսանողը
ընդունուած են : — Մայրաքաղաքիս ու ար-
ուարձանաց մէջ գտնուած 400 է աւելի
նախնական վարժարանաց ընդհանուր քըն-
նութիւնը աւարտած և 2000 է աւելի ա-
շակերտք վկայական ստացած են՝ բարձրա-

գոյն նախարարութեանն են ընդունուելու
համար :

— Բերդարգելութեան դատապարտուեր է
ի Հոռոս՝ Ատանացի Սարգիս Յակոբեան ,
անվայել լեզու գործածելուն համար :

— Դասը-գիւղի նախորդ ոստիկան Շա-
քիր էֆ . հարցաքննութեան ենթարկուեր է՝
կանոնաց հակառակ ընթացից մէջ գտնուե-
լուն համար :

— Վաճխառութիւն ընող սեղանաւորաց
գործառնութեանց դէմ՝ Պետական Խորհըր-
դոյ օրէնսդիր ճիւղը ինչ ինչ միջոցներ սահ-
մանած և միանգամայն որոշած է որ կա-
ռավարական պաշտօնէից ամսաթուակները
միմիայն իրենց տէրերուն տրուին :

— Կայս . Իւստէ մը հրամայած էր որ
Թուրքիոյ մէջ արտադրեալ ցորեններն ու
ալիւրները մաքսատուրքէ վերծ մնան : Մաք-
սային վերատեսչութիւնը նկատելով որ թե-
փըն ու կորկոտահայսը (իւմիֆ) ցորենէն ու
ալիւրէն կը հանուին , Բ . Դուռնէն հրա-
հանգ խնդրած է թէ այս վերջինք ալ մաք-
սային տուրքէ զերծ են թէ՛ ոչ :

— Պանսումայի մէջ գտնուած քերմուկնե-
րը կանոնաւոր վիճակի մը վերածելու հա-
մար կայս . Իրատէ մը հրամայած է՝ տեղա-
կան քննութիւններ կատարելով շինուելիք
խճուղիներն ու չէնքերը սահմանել , ծախուց
գումարը որոշել , ևայլն : Այդ քննութեանց
համար պաշտօնեայք կարգուած են արդէն :

— Էսիւրնէի կրթական տնօրէն կարգուած
է Սայիտ պէյ , կրթական տնօրէն Պրուսա-
յի , և իրեն յաջորդած է Սամի պէյ , նախ-
կին շրջանաւարտ Միւլէյէ վարժարանին և
տնօրէն երկրորդական վարժարանին Պաղ-
տատի :

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԵԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վաղամեռիկ ուսուցիչ Մկրտիչ Պար-
սամանի մօրն ի նպաստ՝ շաբթուս ըս-
տացանք հետեւեալ նուիրատուութիւն-
ներն , ձեռամբ լրագրաւաճառ Յակոբ ա-
ղա փափաղեանի :

Տիկլին Էլիզա Շ . Նազաշեան	20	ղշ .
Յար . Ն . Մօստիչեան (Տն .		
Կեդր . Վարժ .)	20	ղշ .
Նախորդ . ցուցակին գումարը	766	ղշ .
Գումար	806	

Անցեալ անգամ հրատարակուած ցուցա-
կին մէջ Սպանդարեան ուսումնարանէն
դրկուած գումարը սխալմամբ 140 նշանակ-
ուած էր՝ փոխանակ 108 ի . հետեւաբար
գումարն ալ 766 զըշ . պիտի լինէր՝ փոխա-
նակ 798 ի :

Բերայի ազգային վարժարանաց կող-
մանէ կը ծանուցուի թէ Տիկլին Մատակեանի
տեսչութեան ներքեւ գտնուող Նարեկեան
Մանկապարտիզի հանգէս-քննութիւնը պի-
տի տեղի ունենայ վաղը , Կիրակի , Յունիս 27 ,
ժամ 7 Բ . Թ . Արհեստանոցի սրահին մէջ .
փափագողք կրնան ներկայ գտնուիլ սոյն
հանդիսին :

Տղայք առանց ծնողաց չեն ընդունուիր .
մասնաւոր հրաւէր չը կայ :

ՄԱՆՐ ՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երկրագործական Տարաբանութեան և
Երկրաբանութեան

Պատ . Կեդր . Ուսում . Խորհրդէն վաւե-
րացեալ սոյն դասագիրքն՝ որ խիստ պարզ
ոճով և ընտանեկան օրինակներով կը բա-
ցատրէ երկրագործական գիտութեան հիմ-
նական սկզբունքները , ուշադրութեանը կը
յանձնենք համայն ուսուցչաց , մանաւանդ
երկրագործ դաւառներու մէջ պաշտօն վա-
րդներուն . Արդոյ թարգմանիչը կը խոստա-
նայ ձրի տալու իրենց մէյմէյ օրինակ , ե-
թէ ուղղակի հետեւեալ հասցէով դիմեն .

Պ . Վահան , Պալատ Ատա խան թ . 11
Մասնաւոր փափաքողաց համար կը գըտ-
նուի միայն Պաղտատեան գրատունը ի գին
4 դահեկան :

Նորատիւ , Թրքերէն Միւնթանը Գա-
վանցի Օսմանիէ . Տէպուրնէրու . և ձէրի-
սէի Մէհագիմի մէջ պարունակուած թէ՛
գործադրելի և թէ՛ ջնջեալ յօդուածները
վայրկենաբար ցուցնող բանալի մը , անհրա-
ժեշտ՝ փաստաբաններու և դատական պաշ-
տօնէից : Կը ծախուի Պապը Ալի ճատտէսի ,
Վաթան Բիւթիւպահանէսի . գին 10 զըշ :

ԶԵՆՈՒ ՄԵՐՃԱՆ

Պոլիս , Պանչէ-գաբու , Համիսիյէ Ջասսէսի ,
Թիւ 58

Առաջնակարգ գործարաններէ ստացած
է մեծ քանակութեամբ ժամացոյցներ և
գոհարեղէններ՝ ընտրելագոյն տեսակներէ .
գիններն ալ խիստ չափաւոր :

Ամէն տեսակ պատի ժամացոյցներ՝ 35
զրուշէն մինչեւ 350 զրուշ . — Գօնսուի հա-
մար ժամացոյցներ՝ 15 էն մինչեւ 100 զըշ . —
Դրպանի ոսկի ժամացոյցներ կնկան և էրիկ
մարդու համար՝ 130 զրուշնոցէն սկսեալ : —
Դրպանի արծաթ ժամացոյցներ 8 էն մինչեւ
300 զրուշ . — Դրպանի նիքէլ ժամացոյցներ՝
25 էն մինչեւ 100 զըշ :

Գոհարեղէնք . պղնձ , օղ , մասնի , ապա-
ւանջան , մասնոց , մէտայիօն , խաչ , ամէն
տեսակ չղթայներ ու գրաւթի տեսակներ ,
ևայլն , ևայլն :

Գատը-գիւղի , Բէլլմէյլ Թարլատը ճառ-
տէսի , նորակառոյց փայտաշէն տուն մը
կայ ծախու . ունի հինգ սենեակ , խոհանոց ,
ջրամբար , պարտէզ . — օգուէտ է և ունի
գեղեցիկ ու հաճոյալի տեսարան :

Դիմել Ծաղիկի գրասենեակը : 3—1

Օսմ . իրան 100 զըշ . էն			
Մէճիտիյէ	107	5	Բուսիյի բօլ 89 30
Քառորդ մէճիտ	107		Նարսիէն 87 24
Մանր մէճիտ	102	30	Գրիմից 51 15
Մէթ ալիք	98		Աշգլ . իրա 110 5
Գոնսուիտէ	24	10	Բուս . երկ . 88 3/8
Մանէթ թղթագրած 8 68			

ԱՐՏՕՆԱՏԻՐ Ա . ՍԱՔԱՅԵԱՆ
ՏՊԱԳՐ . ՆՇԱՆ 4 . ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ
Լսկի-Ջապիէ փողոց , թիւ 61